

KARL NILSSON:

Tsar Peter och ubåtarna

En sovjetisk tidskrift publicerades nyligen ett utdrag ur en nyutkommen bok med rubriken "På alla sätt sträva efter fred". Artikeln handlar om det nordiska kriget och beskriver Tsar Peters och hans rådgivares bedömningar. Bl a heter det: "Om Sverige inte ger efter genom förhandlingar, måste man tvinga det därtill med vapen." Det är lätt att se artikeln som en historisk allegori och bedömningar kan överflyttas till dagens utrikespolitik.

Officiella sovjetiska representanter och massmedia brukar ju försäkra omvärlden om Sovjetunionens fredliga avsikter och respekt för Sveriges neutralitet och integritet. Men ibland talar man klarspråk. I en artikel från ifjol (nr 16), som konstigt nog inte alls tycks ha uppmärksammats i Sverige, beskrev den politiska veckotidskriften *Novoje Vremja*, som anses vara språkrör för det sovjetiska utrikesministeriet, Sovjets verkliga politik mot Sverige under senare år – i lätt historisk förklädnad.

Artikeln är ett långt utdrag ur en nyutkommen bok – vilket i sig själv är exceptionellt – om Peter I:s diplomati av professor Nikolaj Moltjanov, och utdraget handlar till stor del om tsar Peter I:s krig mot Sverige i början av 1700-talet under den märkliga rubriken "På allt sätt sträva efter fred".

Historisk allegori

Men som bekant återspeglar sovjetisk historiebeteckning troget kommunistpartiets aktuella politiska linje och är underkastad sträng censur. Artikelns politiska relevans understryks också av *Novoje Vremja*, som presenterar den med orden: "En titt på det förflutna . . . hjälper en inte sällan att bättre känna och förstå mycket i det nutida internationella livet." Hela bokens betydelse för nutiden har sedan betonats av en akademiledamot i sovjetisk press. Artikeln kan alltså ses som en historisk allegori, där läsaren själv får finna analogierna.

Moltjanovs artikel börjar med utgångsläget omkring 1716, som skildras på följande sätt: Ryssland hade sedan länge uppnått total överlägsenhet över

Karl Nilsson är statstjänsteman med intresse för rysk historia.

Sverige i fråga om arméstyrkor, och även den snabbt växande östersjöflottan hade nu fler fartyg än Sverige. "Peter avsåg att nå sina utrikespolitiska mål med fredliga medel", men detta hindrades av att Sverige först försökte få fred med sina västliga fiender (som i förbund med Ryssland angripit Sverige år 1700 (Min anm)) och av att det engelska inflytandet på Sverige kraftigt ökade. Den engelska politiken gick ut på att få herraväldet över Europa. Under engelskt beskydd uppstod ett block av de starkaste staterna i Europa, som först var riktat mot Spanien, sedan enligt Moltjanov "praktiskt fick även en antirysk karaktär".

Moltjanov konstaterar vidare, att trots Rysslands kolossala framgångar och ökade prestige befann sig Peters utrikespolitik efter Poltava ändå i en formativ process och han urskiljer två huvudteser, två handlingsmetoder: Den ena var militär, rymde plötsliga improvisationer och djärva initiativ och syftade till snabba och stora framsteg, men den var inom diplomatin kortsiktig och ineffektiv. Den andra metoden bestod i stegvis, tålmodigt arbete och syftade till stabila förbindelser. Tsar Peter tillämpade enligt Moltjanov båda metoderna samtidigt men tenderade klart mot den mera "mogna, tålmodiga" inriktningen.

Moltjanov beskriver sedan läget omkring 1720. England eftersträvade nu främst en reglering i norr med syfte att tränga ut Ryssland från Östersjön och längre tillbaka österut. Det inkom rapporter om att många länder förberedde en samlad attack, som innefattade angrepp från Turkiet i söder. Ryssland stod berövat alla sina tidigare allierade.

Kurakins bedömningar

Men – lugnar Moltjanov "naturligtvis var (det) inte försvarslöst". Han lägger också stor vikt vid att "ljushuvudet" furst Kurakin, ambassadör i Haag, nu mycket lägligt lade fram viktiga åsikter. Dessa gick ut på att de subsidier, som England och Frankrike gav Sverige, inte räckte till för ett anfallskrig. De svenska förhoppningarna på engelsmännen var i själva verket en fullständig illusion, ty dessa "hade inte påtagit sig några formella åtaganden alls". Varken England, Preussen, Danmark, Sachsen eller Österrike skulle gå i krig med Sverige mot Ryssland. Kurakin föreslog tsar Peter, att man med all kraft skulle sträva efter goda relationer till de viktigaste mak-

---

"Om Sverige inte ger efter genom förhandlingar, måste man tvinga det därtill med vapen".

---

terna, undvika en brytning med England och låta dem börja de fientliga handlingarna.

Men i vad som han såg som den svåraste frågan – Sverige – rådde Kurakin att "sträva efter fred på alla sätt". Om "Sverige inte ger efter genom förhandlingar, måste man tvinga det därtill med vapen". Moltjanov påminner sig här att tsar Peter redan tidigare kommit till denna slutsats. "Efter att utan resultat ha prövat alla metoder för diplomatisk påverkan, hade han börjat tillgripa ... handling genom att landsätta trupper på Sveriges kust." Kurakin var – avslutar Moltjanov – också i fråga om krig en diplomat, som ansåg, att vapnens fram-

gång berodde på det militära styrkeförhållandet och förändringarna mellan de europeiska staterna. Han förutsåg, att den europeiska alliansen snart skulle falla samman, och förstod att tiden arbetade för Ryssland.

Tsarens politik

Moltjanov finner sedan, att Kurakins program snart blev Peters politik. Prognosen slog in, och England började mana Sverige att sluta fred med Ryssland. "Även för själva Sverige var ett fredsavtal en livsnödvändighet". Inför fredsförhandlingarna i Nystad 1721 "förbereddes den ryska armén och flottan för ett avgörande slag mot Sverige, men tsaren ville inte föra det därhän utan lät därför bara på nytt genomföra små landstigningar. De svenska trupperna gjorde inget allvarligt motstånd. Den engelska flottamiralen Norris kunde ingenting göra för att försvara sin bundsförvant".

Men tsaren tillgrep också diplomatiska påtryckningsmedel, tillägger Moltjanov och berättar om hur den svenske tronpretendenten Karl Fredrik användes mot den sittande kung Fredrik I.

Resultatet av förhandlingarna i Nystad blev som bekant, att Sverige förlorade sina baltiska provinser till Ryssland. Denna fred betecknar Moltjanov som Peter I:s viktigaste prestation. Den betydde enligt honom en seger över alla mot Peter fiendliga krafter i Europa och över Rysslands egen efterblivenhet – en seger som var av betydelse för hela världen.

Resten av Moltjanovs artikel handlar om Peter I:s erövringar i öster och prisar hans storhet och föredöme för nutidens

uländer. Hans syfte är där att göra upp med västliga belackare som hävdar att Ryssland fortsätter att existera i form av SSSR. Hans slutplädning är värd att notera: "det bästa och oersättliga medlet i kampen mot rysskräcken som en av de viktigaste riktningarna inom den samtida antikommunismen är själva den ryska historien". Innehållet i Moltjanovs artikel ger dock icke-sovjetiska läsare ett rakt motsatt intryck.

Lärdomar av det förflutna

Historien upprepar sig ju aldrig, och inte ens i denna politiskt ytterst tillrättalagda version kan man vänta sig motsvarigheter på alla punkter. Men man undrar ändå om det finns någon motsvarighet till Kurakin, som så klokt skulle ha analyserat Sveriges situation? Vidare – mera allvarligt – vilken slags modern Nystadfred skulle man nu kunna ha i sikte?

Slutligen invänder kanske ändå någon: Artikeln är ett engångsfall och säger inget om synen på Sverige. Tja. Försvarsministeriets dagstidning *Krasnaja zvezda* hade ifjol en liten artikel på årsdagen av slaget vid Poltava 1709, där Peter I (med överlägsna styrkor) krossade Karl XII:s arme. Det står där, att slaget var den centrala händelsen i det Nordiska kriget, i vilket Ryssland "kämpade för ett återlämnande av urgamla områden och de . . . livsviktiga utloppen till Östersjön, som Sverige erövrat i början av 1600-talet". Artikeln avslutas med följande sats: "Ordet 'Poltava' har blivit en symbol för de ryska vapnens triumf över fienden".